

آموزش و تربیت در ژاپن و امریکا

(بررسی تطبیقی)

نوشته

آزوما هیروشی

ترجمه

معصومه سادات حسینی

مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۹۳

سرشناسه: آزوما، هیروشی، ۱۹۹۶-م.

Azuma, Hiroshi.

عنوان و نام پدیدآور: آموزش و تربیت در ژاپن و امریکا (بررسی تطبیقی) // نوشته آزوما هیروشی؛

ترجمه معصومه سادات حسینی.

مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۲۲ ص: مصور، جدول، نمودار.

شابک: 978-964-00-1705-0

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: عنوان انگلیسی: Education and Socialization in Japan: A Comparison

between Japan and the United States.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۲۳]-۲۲۹.

موضوع: آموزش و پرورش -- ژاپن.

موضوع: آموزش و پرورش -- ایالات متحده.

شناسه افزوده: حسینی، معصومه سادات، ۱۳۴۹-، مترجم.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ LA ۱۳۱۱ /A/ ۳۱۸

رده‌بندی دیوبی: ۳۷۰ /۹۵۲

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۴۸۴۵۵

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۰-۱۷۰۵-۰

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Hiroshi Azuma, *Education and Socialization in Japan: A Comparison between Japan and the United States*, Tokyo, DC: University of Tokyo Press, 1994.

مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران: خیابان جمهوری اسلامی، میدان استقلال، صندوق پستی: ۱۱۳۶۵۴۱۹۱

آموزش و تربیت در ژاپن و امریکا: بررسی تطبیقی

© حق چاپ: ۱۳۹۳، مؤسسه انتشارات امیرکبیر www.amirkabir.net

نوبت چاپ: اول

نویسنده: آزوما هیروشی

مترجم: معصومه سادات حسینی

طراح جلد: محمدرضا نبوی

حروف متن: میترا ۱۳

چاپ و صحافی: اسپید، تلفن: ۸۸۴۳۷۶۵۶

شمارگان: ۵۰۰

بها: ۱۱۰۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بارنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به‌جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیمه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

پیشگفتار مترجم.....	۹
مقدمه: غرب و ژاپن.....	۱۵
۱. چرا به مقایسه غرب و ژاپن پرداختم.....	۱۵
۲. ارزش‌های ژاپن و آمریکا.....	۱۷
۳. روان‌شناسی و فرهنگ محققان.....	۲۱
۴. نظام فتودالیستی در مقابل نظام سرمایه‌داری.....	۲۵
۵. آیا تحقیقات میان‌فرهنگی و تطبیقی ممکن است؟.....	۳۴
فصل ۱: ساختار شکل‌گیری انگیزه.....	۴۱
۱. پشتکار منفعلانه یا انتخاب مستقلانه.....	۴۱
۲. همبستگی میان پیشرفت تحصیلی و آزمون‌های شغلی در دو جامعه.....	۴۷
۳. نظام‌های آموزش و پرورش و تلاش و پشتکار.....	۵۳
فصل ۲: جامعه نقش‌مدار و تلاش خستگی‌ناپذیر.....	۵۹
۱. جامعه نقش‌مدار.....	۵۹
۲. ارزشمند بودن خود تلاش.....	۶۹
۳. نسبت دادن دلیل موفقیت یا ناکامی خود به تلاش.....	۷۱
۴. شبکه حمایت‌کننده اطرافیان و نقش آنان در انگیزه بخشیدن به فرد.....	۷۳
۵. عوامل مؤثر در انگیزه.....	۷۸
۶. ارزش‌های بی‌ثبات و در حال تغییر.....	۸۲
فصل ۳: معنای بچه خوب.....	۸۹
۱. خانه و بیرون.....	۸۹
۲. شکل‌گیری مفهوم هویت بچه خوب در درون بچه ژاپنی.....	۹۵
۳. تحقیقات انجام‌شده در مورد برنامه‌ریزی‌های تربیتی.....	۱۰۰

فصل ۴: احساس محوری.....	۱۱۷
۱. مکتب احساس گرایی.....	۱۱۷
۲. منفی صحبت کردن در مورد خود، یا وابستگان و نزدیکان خود.....	۱۲۳
۳. چگونه احساس گرا تربیت می شویم؟.....	۱۲۶
۴. پیشدستی در توجه و مراقبت از دیگران.....	۱۳۱
فصل ۵: تربیت و آموزش غیرمستقیم.....	۱۳۷
۱. مادر ژاپنی آموزش نمی دهد.....	۱۳۷
۲. دو مدل آموزشی.....	۱۴۳
۳. کمبودها، نقایص و تناقضات هر مدل.....	۱۴۸
۴. مدل آموزشی درگیر کردن و فرهنگ ژاپنی تربیت کودکان.....	۱۵۳
۵. آموزش در مدرسه.....	۱۵۷
فصل ۶: درک اخلاقیات و قضاوت اخلاقی.....	۱۶۱
۱. قضاوت اخلاقی در ژاپنی ها.....	۱۶۱
۲. مکتب قانون گرایی و مکتب احساس گرایی.....	۱۶۶
۳. اطلاعات لازم برای قضاوت اخلاقی.....	۱۶۹
۴. مقیاس کلبرگ و فرهنگ.....	۱۸۰
۵. توجه به احساس دیگران و اخلاق.....	۱۸۲
۶. ایدئولوژی و واقعیت معمول.....	۱۸۴
فصل تکمیلی: تحقیق بر روی مادر و فرزند در آمریکا و ژاپن.....	۱۹۵
۱. سیر تحقیقات میان مادر و فرزند در دو کشور.....	۱۹۵
۲. ساختار تحقیقات بین المللی.....	۲۰۳
۳. اجرای تحقیق.....	۲۰۷
۴. مشکلات تحقیقات میان فرهنگ ها.....	۲۱۳
۵. تفاوت های فرهنگی محققین.....	۲۱۷
۶. نتیجه تحقیق مقایسه مادر و فرزند ژاپنی و آمریکایی و فرضیه برن استین.....	۲۲۰
منابع.....	۲۲۳
نمایه.....	۲۳۱

پیشگفتار مترجم

رشد اقتصادی ژاپن در سال‌های اخیر، پس از جنگ جهانی دوم، جهانیان را به تعجب و تحسین واداشته است. ژاپن در سال‌های قبل از جنگ جهانی نیز کشوری قدرتمند در جنوب شرق آسیا و بزرگ‌ترین قدرت منطقه محسوب می‌شد. لیکن این کشور در سال‌های پس از جنگ نیز با وجود خرابی‌ها و ویرانی‌های زیادی که در طی جنگ ایجاد شده بود، توانست به بازسازی و توسعه خود بپردازد. بی‌شک در جهان امروز، ژاپن دومین قدرت اقتصادی و صنعتی دنیاست. در طی این سال‌ها، توجه اکثر محققان و پژوهشگران خارجی در رشته‌های مختلف به این کشور معطوف شده و کوشیده‌اند تا با کشف معمای رشدی سابقه ژاپن، آن را الگویی برای رشد خود قرار دهند.

در کشور ما نیز با توجه به سابقه دوستی و روابطی که میان دو کشور از دیرباز بوده، این توجه و عنایت همواره وجود داشته است. آشنایی بیشتر با فرهنگ ژاپن در ایران از دوران جنگ آغاز شد. فیلم‌های سینمایی و سریال‌های ژاپنی زیادی در طی این دوران پخش شد که پاره‌ای از آن‌ها به‌خصوص با توجه به جو جنگ و فضای آن زمان مورد توجه همه مردم قرار گرفت.

چهره ژاپن در دنیای امروز برای جهانیان از دو بعد صنعتی و سنتی قابل توجه است. در بعد صنعتی، ژاپن تأمین‌کننده اکثر کالاهای صنعتی جهان است و بالاترین حجم صادرات ماشین‌ها و کالاهای صنعتی را دارد. در بعد سنتی، اکثر مردم جهان،

ژاپنی‌ها را مردمانی مؤدب و بااخلاق و مقید به آداب و رسوم کهن خود می‌دانند، مردمانی قابل احترام که با تلاش و پشتکار و تکیه بر ارزش‌های بومی، کشور ویران‌شده خویش را پس از جنگ ساختند.

من به همراه همسر و فرزندم در سال ۱۳۷۳ برای زندگی و ادامه تحصیل به کشور ژاپن رفتیم و سال‌های طولانی در آن کشور اقامت داشتیم و با مردم آن کشور زیسته‌ام. برای من که دخترم از دو سالگی تا کلاس چهارم دبستان، سال‌های طولانی در سیستم تعلیم و تربیت ژاپنی حضور داشت و در نظام آموزشی ژاپن بزرگ می‌شد، آموزش و تعلیم و تربیت ژاپن سرشار از شگفتی و نکات تازه بود. ما از نزدیک در همه این سال‌ها از مهدکودک تا سال‌های پایانی دبستان او شاهد و ناظر تعلیم و تربیت ژاپنی به‌طور مستقیم بودیم. تعلیم و تربیتی که از دیدگاه مترجم به ریشه‌های تعلیم و تربیت اسلامی بسیار نزدیک بود.

در طی سال‌های تحصیل از سال ۲۰۰۰ - ۲۰۰۳ من به‌عنوان مدرس درس «مهارت‌های زندگی» با سازمان آموزش و پرورش ژاپن همکاری داشتم. در این طرح حدود صد و بیست مدرس از کشورهای مختلف حضور داشتند که همه آن‌ها دانشجویانی ممتاز و مسلط به زبان ژاپنی بودند. این طرح از سال ۱۹۹۰ در ژاپن آغاز شده است و هدف آن این است که دانش‌آموزان ژاپنی با فرهنگ کشورهای دیگر آشنا شده و از طریق مدرسین خارجی از آنان درس تلاش و پشتکار و جدیت و هدفمندی را بیاموزند. مسئولین سیاست‌گذاری آموزش و پرورش ژاپن از آینده ژاپن نگرانند، ترس آنان بیشتر از آن است که مبادا نسل جدید ژاپن، که در رفاه و آسایش بیشتری از نسل‌های گذشته زندگی می‌کند، دچار رفاه‌زدگی و سستی و رخوت شود. آنان برنامه‌های جدیدی برای انگیزه دادن به دانش‌آموزانشان دارند که یکی از آن‌ها طرح آموزش مدرسین خارجی است. من در طی این سه سال به بیش از چهل مدرسه در مقاطع دبستان، راهنمایی و دبیرستان رفته و سخنرانی و تدریس داشته‌ام. هدف این دوره آن بوده است که دانشجویان خارجی در یک جلسه کلاس، از خودشان، کشورشان، ارزش‌های بومی‌شان و انگیزه درس

خواندنشان سخن بگویند تا بچه‌های ژاپنی ضمن آشنایی با فرهنگ کشورهای دیگر، به ارزش‌های بومی خودشان پی ببرند و به دنبال حس هویت‌یابی باشند. حضور در این طرح برایم تجربه فوق‌العاده‌ای بود. در هر جلسه غالباً مدرسه شرایط را برای حضور ما آماده می‌کرد و همزمان پنج یا شش مدرس از دانشگاه‌های مختلف ژاپن به مدرسه مورد نظر می‌رفتیم. ما این شانس را داشتیم که قبل از رفتن به کلاس با مدیر مدرسه و تنی چند از معلمین جلسه داشته باشیم، و پس از کلاس نیز در راه بازگشت با هم صحبت می‌کردیم و فرهنگ آموزش و پرورش ژاپن را مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دادیم. جالب توجه بود که اکثر دانشجویان خارجی که از کشورهای مختلف در آنجا حضور داشتند تحت تأثیر فرهنگ ژاپن قرار می‌گرفتند. اکثر آنان دانشجویان غربی بودند و با وجود سیستم‌های نوین در آموزش و پرورش کشورشان، از تربیت نسلی چنین با پشتکار، جدی و هدفمند در سیستم آموزش و پرورش ژاپن در شگفت بودند.

بی‌شک ترجمه این کتاب بدون داشتن سازه زندگی و حس و نشر با مردمان این کشور و آشنایی با فرهنگ ژاپن و تسلط کامل بر زبان ژاپنی، برای من غیرممکن بود. اکنون وقتی به آن سال‌ها که شاید مهم‌ترین سال‌های زندگی‌ام باشد می‌نگرم، آن‌ها را با همه سختی و مشکلاتی که طبیعتاً در برخورد با یک فرهنگ تازه و انطباق با سبک زندگی جدید داشت، سال‌هایی طلایی و پربار می‌بینم که در رشد شخصی من بسیار مفید و مؤثر بوده است.

امروزه، توجه به نظام تربیتی ژاپن و ساختار آموزشی این کشور نه تنها در ایران، بلکه در بسیاری از کشورهای جهان رو به افزایش است. در زمینه نظام‌های تربیتی حاکم و مدیریت آموزشی این کشور کتاب‌های مختلفی در دنیا ترجمه و نگاشته شده است، اما تمامی این کتاب‌ها از زبان انگلیسی و غالباً از نظر محققان خارجی که گاه خود نیز بیش از چند ماه در ژاپن زندگی نکرده‌اند و تخصصی نیز در زمینه روان‌شناسی و علوم تربیتی نداشته‌اند به رشته تحریر درآمده و یا ترجمه شده است. این کتاب با توجه به سابقه تحصیل مترجم در آن کشور و سابقه تدریس چند ساله

در مدارس مختلف ژاپنی و ارتباط زیاد با مدیران و مسئولان آموزشی و شناخت کامل با فرهنگ ژاپن ترجمه شده است.

کتاب حاضر را می‌توان اولین کتاب در زمینه روان‌شناسی رشد و علوم تربیتی دانست که به‌طور مستقیم از ژاپنی به فارسی ترجمه می‌شود. با توجه به اهمیت ساختار زبان و تغییر مفاهیم در ترجمه طبیعی است که دقت در برگرداندن مطالب از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. چرا که در بسیاری از موارد در ترجمه از ژاپنی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی، نظر نویسنده تحریف می‌شود و ترجمه گویای مقصود نویسنده نیست.

مؤلف کتاب حاضر، آزوما هیروشی، یکی از بزرگ‌ترین روان‌شناسان و پیشگامان نظریه‌پرداز در حوزه روان‌شناسی و علوم تربیتی در ژاپن است. وی سال‌ها رئیس گروه علوم تربیتی دانشگاه توکیو بوده و کتاب‌ها و تألیفات وی در اکثر دانشگاه‌های ژاپن تدریس می‌شود. کتاب حاضر مهم‌ترین کتاب وی در زمینه روان‌شناسی رشد و فلسفه تعلیم و تربیت است. وی در این کتاب به مقایسه تطبیقی سیستم تربیت مادران ژاپنی و امریکایی و تفاوت سیستم‌های آموزش و پرورش دو کشور و در نتیجه تفاوت‌های رفتاری کودکان دو کشور می‌پردازد. این کتاب در حقیقت چکیده مجموعه مقالات و تحقیقات سی و پنج ساله وی در زمینه مقایسه تطبیقی میان نظام تربیتی مردم کشورش و امریکاست. با توجه به اینکه اکثر نوشته‌های موجود درباره ژاپن و فرهنگ مردم این کشور از دیدگاه محققان اروپایی و امریکایی به رشته تحریر درآمده است، این کتاب از این نظر که از دیدگاه محقق ژاپنی فرهنگ ژاپن و نظام تربیتی حاکم بر جامعه را مورد تحلیل و بررسی دقیق و موşkافانه قرار می‌دهد بی‌نظیر و یکتاست.

اهمیت کتاب حاضر را از آنجا می‌توان دریافت که بدانیم ژاپنی‌ها به فرهنگ و زبان خود بسیار معتقدند و در خصوص فرهنگ ژاپن و خصیصه‌های رفتاری خود کتاب‌های زیادی نوشته‌اند، طوری که در طی گفتگوهای من با اساتید روان‌شناسی، آنان گاه اذعان می‌کردند که ما ژاپنی‌ها را می‌توان به نوعی ناسیونالیست دانست؛

این را از تعداد کتاب‌هایی که در مورد خودمان نوشته‌ایم می‌توان فهمید. این کتاب که در تمامی کتابخانه‌های دانشگاهی ژاپن یافت می‌شود و به‌عنوان کتاب مرجع در حوزه روان‌شناسی رشد و تعلیم و تربیت مطرح است.

در حوزه مطالعات تطبیقی میان دو کشور بهترین حالت آن است که تحقیق به‌صورت مشترک و با همکاری محققان دو کشور انجام شود تا پژوهشگر دچار تعصب فرهنگی نشده و نیز در تحلیل و تفسیر رفتارها در اثر ناآشنایی با فرهنگ مردم آن کشور به اشتباه و انحراف کشیده نشود. این کتاب از نظر شیوه تحقیق قابل توجه است و از این منظر نیز از ارزش بالایی برخوردار است. متخصصان تعلیم و تربیت به‌خوبی می‌دانند که دو عامل در رشد و شکل‌گیری شخصیت افراد، بیش از سایر عوامل نقش دارند: اول خانواده، سبک تربیتی والدین و به‌ویژه مادر در قبال فرزند، و دیگر نظام‌های آموزشی و شیوه‌های تربیتی مدارس. ما در این کتاب به‌طور همزمان با شیوه‌های تربیتی و سبک تربیت مادر امریکایی و مادر ژاپنی و نیز نظام‌های آموزشی دو کشور و اهداف آموزشی آنان آشنا خواهیم شد. گرچه این کتاب به مقایسه سیستم‌های تربیتی دو کشور امریکا و ژاپن می‌پردازد و سیستم تربیتی ایران مورد نظر نیست، اما شاید تنها کتاب متقنی است که به‌طور جامع به مؤلفه‌های دو نظام تربیتی متفاوت و موفق از شرق و غرب می‌پردازد، و گرچه پاره‌ای از موارد با فرهنگ ایرانی و اسلامی ما ممکن است همخوانی نداشته باشد اما ما این دو شیوه تربیتی را به‌صورت جامع و کاملی در کنار هم خواهیم داشت و از هر دو شیوه تربیتی آنچه بیشتر مفید است برای رشد و کارایی بیشتر نظام تعلیم و تربیت خود بهره خواهیم گرفت. مطالعه این کتاب به تمامی روان‌شناسان، متخصصان تعلیم و تربیت و تمامی افرادی که به شناخت فرهنگ مردم ژاپن علاقه‌مندند توصیه می‌شود.